

ГЕРМАНІСТИКА: СУЧАСНІ АСПЕКТИ ЇЇ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 378.016:811:111'342.2:159.946.3

DOI: 10.31891/2415-7929-2019-17-53-56

ГЛУШКОВЕЦЬКА Н. А.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

МАЦЮК О. О.

Хмельницький національний університет

ФОНЕТИЧНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ ЯК ЛІНГВІСТИЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглядається явище інтерференції. Зазначається, що відмінності між мовними системами викликають певні труднощі під час вивчення англійської мови. Інтерференція можлива на всіх рівнях мови, насамперед це явище простежується у фонетичному аспекті. Фонетична інтерференція проявляється у неправильній артикуляції звуків, помилках у розстановці словесного і фразового наголосу, неправильному інтонаційному оформленні різних комунікативних типів речень.

Ключові слова: інтерференція, фонетика, фонемі, інтонація, словесний та фразовий наголос, англійська мова.

HLUSHKOVETSKA N.

Kamyanets-Podilskiy Ivan Ohiyenko National University

MATSIUK O.

Khmelnitskyi National University

PHONETIC INTERFERENCE AS LINGUISTIC PHENOMENON

The article considers the phenomenon of "interference". The differences between the language systems have some difficulties in learning English. The article deals with the linguistic-psychological aspects of phonetic interference.

Interference is possible on all language levels, especially it is presented in phonetic aspect. Phonetic interference is demonstrated in incorrect articulation of phonemes, in mistakes of putting word and phrase stress, in incorrect intonation of different communicative types of sentences. The ways of the limitation of the negative influence of phonetic interference while learning a foreign language are investigated.

The phonetic system of native language is subconscious that's why it is no need to control it. But it influences on the foreign language and slows down the process of mastering the phonetic system of the last one. It gives the negative impulse on pronunciation especially during the initial period of foreign language learning. Thus it is necessary to pay attention to the articulation of the phonemes and stating the correct pronunciation. It has been defined that interference appear both in perception and reproduction of language. In this case it is important to prepare the system of corrective phonetic exercises taking into consideration not only language and deductive but psychological approaches in improving pronunciation skills. Phonetic interference can seriously influence on the perception and correct reproduction of English phonemes and intonation of different types of sentences. That's why it demands the permanent control from the teacher and from the language learner.

Keywords: interference, phonetics, phonemes, intonation, word and phrase stress, the English language.

Якісне засвоєння мови, яка вивчається, залежить від рівня теоретичних знань та від індивідуальних особливостей того, хто вивчає. Під час вивчення іноземної мови однією з головних проблем є явище інтерференції, яке виникає при контакті рідної та іноземної мов. Інтерференція можлива на всіх рівнях мови: лексичному, граматичному, фонетичному тощо.

Багаточисленні наукові розвідки свідчать, що явище інтерференції викликало і викликає підвищений інтерес науковців до вивчення зазначеного питання. Теоретичні основи дослідження інтерференції, як психолінгвістичної проблеми, висвітлені у працях вітчизняних та зарубіжних науковців таких як У. Вайнрайх, Г. Ведель, Л. Шкрапута, Т. Шухардт, В. Ярцева та ін. Інтерференція в перекладі як в лексичному, так і теоретичному аспектах, представлена у дослідженнях В. Карабана, В. Борисової, Б. Колодій, К. Кузьміної, Л. Нечаєва та ін. Як соціокультурний феномен, викликаний не системою мови, а неправильним тлумаченням культури, яку ця мова віддзеркалює, пропонує розглядати інтерференцію Н. Федорова. Види інтерференції та методики її вивчення пропонують дослідниці А. Крутобережська та Я. Солдатова. Фонетична інтерференція визнається найбільш імперативною та розглядається у працях Б. Ахметжанова, В. Вященко, О. Клименко, О. Сафіна та ін.

Незважаючи на ґрунтовні дослідження зазначеної проблеми в працях як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, й різноманітності інтерференції, наразі виникає необхідність з'ясування причин саме фонетичної інтерференції на початковому етапі вивчення англійської мови, в чому й полягає мета нашого дослідження.

Насамперед інтерференція простежується на початковому етапі вивчення іноземної мови під час оволодіння фонетичною системою мови. При цьому найуразливішою є звукова та інтонаційна специфіка мови. стверджує, що головною причиною такого стану справ є відсутність можливості безпосередньо

спостерігати процес інтерференції. Автор справедливо зазначає, що науковці мають змогу дослідити вже її кінцевий результат — помилкові мовні здобутки тих, хто вивчає іноземну мову [3, с.70]. Саме це зумовлює недостатнє вивчення сутності процесу інтерференції.

Передусім слід з'ясувати який саме зміст ми вкладаємо у термін інтерференція. Зазначимо, що він первинний як психологічний. Так, у психології під ним розуміють явище пам'яті, яке полягає в залежності запам'ятовування від накладання іншого матеріалу [9, с. 52]. Точніше, під інтерференцією мається на увазі вплив уже наявних у індивіда навичок на утворення нових в контексті гальмуючого впливу уже отриманих на новоутворюванні.

У філології під терміном інтерференція найчастіше розуміють взаємодію мовних систем, яка характеризується проникненням елементів і рис однієї мови в систему іншої, яка відбувається при мовних контактах чи при індивідуальному оволодінні нерідною мовою. Це явище виражається у відхиленнях від норм і системи мови, що вивчається під впливом рідної [7, с.197].

Інтерференція здатна охоплювати всі рівні мови, але особливо вона помітна у фонетиці. Фонетична інтерференція, яку ми розглядаємо з психолінгвістичної точки зору є порушенням (перекручуванням) вторинної та чергової мовних систем в результаті взаємодії у свідомості індивідуума фонетичних норм різних мов [2]. Слід зазначити, що інтерференція проявляється як при сприйнятті, так і при відтворенні мови.

Сучасні дослідники переважно зосереджують увагу на способах попередження граматичної та лексичної інтерференції [8]. Разом з тим фонетична інтерференція визнається дослідниками найбільш імперативною. На цьому зокрема наголошує Б. Ахметжанов, який справедливо зазначає, що при спілкуванні рідною мовою фонетичні автоматизми є найменш усвідомлюваними. Саме тому іноземна мова перенасичується варваризмами, що особливо проявляється у вимові [1, с.25]. Справді, фонетична система рідної мови є підсвідомою, тому не потребує контролю при спілкуванні. Вона ж автоматично переноситься на іноземну мову та гальмує засвоєння фонетичної системи останньої. Це в свою чергу здійснює негативний вплив на вимову, особливо на початкових етапах вивчення іноземної мови. Тому при вивченні іноземної мови слід акцентувати увагу на артикуляції звуків та постановку правильної вимови.

Л. Семенюк зазначає, що фонетична інтерференція проявляється у неправильній артикуляції звуків, помилках у розстановці словесного і фразового наголосу, неправильному інтонаційному оформленні різних комунікативних типів речень [10, с. 234]. Виникнення інтерференції спричинено основним фактором, який полягає в негативному перенесенні фонетичної системи рідної мови на іноземну. Таке явище відбувається, коли мовленнєві навички та вміння студентів неоднакові. Очевидно, що навички та вміння мовлення українською мовою виявляються міцнішими. Вивчити іноземну мову в немовному середовищі завдання надзвичайно складне. Активної англійської практики в студентів значно менше, а комунікативні ситуації навчального спрямування характеризуються штучністю та гіпотетичністю. Відповідно, англійські мовленнєві навички та вміння не такі стійкі, адже останні виробилися пізніше.

Досвід показує, що в студентів, рідна мова яких українська, такі англійські звуки, як [θ], [ð], значно частіше зазнають фонетичної інтерференції. Студенти, зазвичай, транслітерують буквосполучення th, вимовляючи його як [т]. Також для відтворення зазначених англійських фонем вживаються українські звуки [д], [с], [з]. Для уникнення подібних помилок слід виробити спеціальні навички англійської вимови та довести їх до підсвідомого автоматизму. Зокрема, у даному випадку варто пам'ятати, що англійські звуки [θ], [ð], є фрикативними, а українські [т], [д] — проривні. Особливе значення для вимови у таких випадках має положення язика: в англійській вимові він займає більш передню позицію, оскільки англійські звуки [θ], [ð] є міжзубними, а українські [т], [д] — зубними. Для корекції зазначених помилок варто практикувати поступовий рух язика з позиції [s], [z] в позицію [θ], [ð].

З огляду на те, що одна фонема змінює лексичне значення слова, надзвичайно важливо навчити студентів розрізняти англійські літери w, v, а також відповідні фонем [w] та [v]. Для цього слід пояснити відмінність у вимові, що зумовлена позицією органів мовлення. У вимові англійського звуку [w] беруть участь лише губи, що округлюються та випинаються вперед. У цьому випадку слід мати на увазі, що англійський [w] вживається більш енергійно і значно швидше ніж український [в]. Англійська фонема [v] формується за допомогою нижньої губи, що піднімається та відштовхується від верхніх зубів, отже є губо-зубною і найбільше нагадує українську [в]. Слід зазначити, що англійський звук [v] є значно експресивнішим.

Студенти, в кого рідна мова українська, мають тенденцію вимовляти звуки [p], [b], [m] недостатньо енергійно, випинати губи. Крім того, вони часто вимовляють англійський проривний звук [p] без будь-якої аспірації або навпаки із занадто сильною аспірацією.

Основною помилкою під час вимови англійських альвіолярних [t], [d], [n], [l] є їх уподібнення до відповідних українських зубних звуків [т], [д], [н], [л]. Під час відпрацювання англійських фонем [t], [d] необхідно порівнювати вимову українських слів [тато], [так], [дід], вимовляючи їх з альвіолярними [t], [d] — [tato], [tak], [did], аби зрозуміти відмінність вимови та природу творення фонем. Спостерігається схильність до їх пом'якшення. Особливо це проявляється під час вимови англійської альвіолярної [l]. Студенти вимовляють зазначену фонему як українську [л], притискаючи кінчик язика до передніх верхніх зубів, а не

до альвіол. Літера *l* в позиції перед *i* завжди є твердою напр. *Lily, little*, оскільки усі англійські приголосні фонемі тверді. В англійській транскрипції значок пом'якшення не вживається

Деякі студенти допускають помилки у вимові англійських звуків [s], [z] уподібнюючи їх до українських [с], [з]. Очевидно, що головною причиною цього є певна подібність у позиції язика (вимовляються за допомогою кінчика та основної частини язика) у вимові вказаних українських та англійських звуків. Але слід зазначити, що при вимові англійських альвіолярних [s], [z], необхідно язик відтягувати від нижніх зубів та утримувати його на рівні альвіол, в той час як українські [с], [з] є зубними, що передбачає аби язик торкався нижніх зубів.

Таким чином з психолінгвістичної точки зору проблема інтерференції полягає в тому, щоб визначити найбільш поширені розходження між мовними системами, що зумовлюють труднощі у процесі вивчення іноземної мови та передбачати можливі прояви інтерференції.

Спробуємо визначити психологічні можливості обмеження фонетичної інтерференції, що ґрунтуються на індивідуальних відмінностях тих кого навчають, зокрема у процесі сприйняття. О. Клименко та О. Сафін зазначають, що сприйняття є створенням відповідного образу об'єктивних предметів і явищ при їхній безпосередній взаємодії з органами чуттів [4, с.142]. Коли той хто вивчає іноземну мову, сприймає новий для себе звук, нервові імпульси надходять до кори головного мозку. На цьому етапі відбувається зіставлення нових звуків з уже відомими індивіду та обирається спосіб відтворення звуку, який надійшов. Нервовий центр формує конституцію спеціальних рухів, які є обов'язковими для виконання при виголошенні конкретного мовного елемента. У процесі говоріння від органів мови тих, хто говорить, надходять сигнали про те як відбувається моворух. За допомогою цієї інформації нервовий центр піддає корекції рух у випадку його невідповідності заданій побудові. Але, оскільки в нервовому центрі уже закладені зразки звуків рідної мови, то зразки звуків мови, яка вивчається, накладаються на них. Внаслідок цього виникають такі види фонетичної інтерференції:

- надмірна диференціація (накладання фонемних розходжень первинної системи на звуки вторинної);
- недостатня диференціація (змішання нормативних ознак мов, які перебувають у контакті оскільки є часткова наявність загальних компонентів в умовах дії при неоднаковому ступені їхнього автоматизму);
- неправильна інтерпретація (вплив системи рідної мови на іноземну за такими ознаками, які є іманентними для системи рідної мови);
- субституція (підміна одиниць вторинної системи одиницями рідної мови).

Як показують сучасні дослідження, фонетична інтерференція виявляється як при сприйнятті, так і при відтворенні мови [4]. Так, при вивченні англійської мови студентами, уже знайомих з фонетичною системою рідної мови, сприйняття звуків іноземної мови відбувалося шляхом їхнього співставлення з фонетичними зразками, що призводило до спільної локалізації фонетичних механізмів. Фонетичні помилки відображали мовну компетенцію, яка була сформована у процесі вивчення та засвоєння попередніх мов. Існував чіткий зв'язок між виявом фонетичної інтерференції та тим як те чи інше фонетичне явище співвідноситься з вже сформованими фонетичними системами рідної і першої іноземної мови. У переважній більшості випадків фонетичної інтерференції зазначали групи явищ англійської мови, які не збігалися з рідною мовою.

Звідси випливає цілком слушний висновок, що система вправ з корекції повинна враховувати не лише лінгводидактичні, а й психологічні підходи до побудови системи корекційних вправ, зокрема цілеспрямоване орієнтування на вибіркові форми фіксації як одного з можливих способів обмеження фонетичної інтерференції.

Отже, фонетична інтерференція може серйозно впливати на сприйняття та відтворення при вивченні іноземної мови. Тому потребує постійної контролю як з боку викладача так і з боку того хто вивчає іноземну мову.

Проведений аналіз не вичерпує усіх аспектів зазначеної проблеми. Вважаємо, що перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення явища інтерференції в перекладі як в лексичному, так і теоретичному аспектах, як соціокультурний феномен, викликаний не системою мови, а неправильним тлумаченням культури, яку ця мова віддзеркалює, вивчення їх впливу на ефективність цього процесу.

Література

1. Ахметжанов Б. Н. Фонетические основы интерференции: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук. Ленинград. 1982. 27 с.
2. Вященко В. С. Психолінгвістическа характеристика языковой интерференции / Психолінгвістические исследования развитие речи и обучения второму иностранному языку. Москва, 1988. 352 с.
3. Клименко О. С. Интерференція навичок як психолого-педагогічна проблема. Збірник наукових праць. Хмельницький, 2001. №28. Ч.2. С. 68–72.
4. Клименко О. С., Сафін О. Д. Интерференція і перенос як взаємодія навичок. Збірник наукових праць ІІІ АПНУ. 2002. №1. Ч.5. С. 140–144.
5. Лингвистический энциклопедический словарь / под. ред. В.Н. Ярцевой. М.: Институт языкознания АН СССР, 1990. 682 с.
6. Крутобережская А. С., Солдатова Я. В. Интерференция как объект исследования психолінгвістики. Инновационная Наука. 2015. №7. С. 53–56.
7. Нечасв Л. Г. Факторы, определяющие коммуникативную вариативность при переводе / Перевод и интерпретация текста: Сборник научных трудов / отв. ред. В.А. Кухаренко. М.: Институт языкознания АН СССР, Одесский университет им. И.И. Мечникова, 1988. С. 196–198.

8. Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі (вибрані граматичні та лексичні проблеми перекладу з української мови на англійську) : навч. посіб. / Карабан В. І., Борисова О. В., Колодій Б. М., Кузьміна К. А. Вінниця : НОВА КНИГА, 2003. 478 с.
9. Словник іншомовних слів / Укладачі: Морозов С. М., Шкрарупа Л. М. Київ : Наукова думка, 2000.
10. Семенюк Л. Й. Міжмовна інтерференція та шляхи її подолання при вивченні другої іноземної мови. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Філологічна. Вип. 55. С. 233–235.
11. Федорова Н. П. Преодоление лингвокультурной интерференции в процессе обучения иностранному языку студентов неязыковых вузов (на материале английского языка) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : 13.00.02. Нижний Новгород, 2010. 21 с.

References

1. Akhmetzhanov B. N. Fonetycheskiye osnovy ynterferentsyy: avtoref. dyss. na soyskanye nauch. stepeny kand. fylol. nauk. Lenynhrad. 1982. 27 s.
2. Viashchenko V. S. Psykholynhvystycheskaia kharakterystyka yazykovoi ynterferentsyy / Psykholynhvystycheskiye yssledovaniya razvytye rechy u obucheniya vtoromu ynostrannomu yazyku. Moskva, 1988. 352 s.
3. Klymenko O. S. Interferentsiia navychok yak psykhologo-pedahohichna problema. Zbirnyk naukovykh prats. Khmelnytskyi, 2001. №28. Ch.2. S. 68–72.
4. Klymenko O. S., Safin O. D. Interferentsiia i perenos yak vzaiemodiia navychok. Zbirnyk naukovykh prats IP APNU. 2002. №1. Ch.5. S. 140–144.
5. Lynhvystycheskyi entsyklopedycheskyi slovar / pod. red. V.N. Yartsevoi. M.: Ynstytut yazykoznavnyia AN SSSR, 1990. 682 s.
6. Krutoberezhskaia A. S., Soldatova Ya. V. Ynterferentsiia kak ob'ekt yssledovaniya psykholynhvystyky. Ynnovatsyonnaia Nauka. 2015. №7. S. 53–56.
7. Nechaiev L. H. Faktory, opredeliaiushchye kommunykativnuiu varyativnost pry perevode / Perevod y ynterpretatsiia teksta: Sbornyk nauchnykh trudov / otv. red. V.A. Kukhareno. M.: Ynstytut yazykoznavnyia AN SSSR, Odesskyi unyversytet ym. Y.Y. Mechnykova, 1988. S. 196–198.
8. Poperedzhennia interferentsii movy oryhnalu v perekladi (vybrani hramatychni ta leksychni problemy perekladu z ukrainskoi movy na anhliisku) : navch. posib. / Karaban V. I., Borysova O. V., Kolodii B. M., Kuzmina K. A. Vinnytsia : NOVA KNYHA, 2003. 478 s.
9. Slovnyk inshomovnykh sliv / Ukladachi: Morozov S. M., Shkraraputa L. M. Kyiv : Naukova dumka, 2000.
10. Semeniuk L. Y. Mizhmovna interferentsiia ta shliakhy yii podolannia pry vyvchenni druhoi inozemnoi movy. Naukovi zapysky Natsionalnoho unyversytetu «Ostrozka akademiia». Ser. Filolohichna. Vyp. 55. S. 233–235.
11. Fedorova N. P. Preodolenye lynchvokulturnoi ynterferentsyy v protsesse obuchenia ynostrannomu yazyku studentov neyazykovykh vuzov (na materyale anhlyiskoho yazyka) : avtoref. dys. na soyskanye nauch. stepeny kand. ped. nauk : 13.00.02. Nyzhnyi Novhorod, 2010. 21 с.

Рецензія/Peer review : 12.05.2019

Надрукована/Printed : 05.07.2019